

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра історії України та археології

СИЛАБУС
АРХЕОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

підготовки бакалавра

спеціальності 032 Історія та археологія

освітньо-професійної програми Історія, європеїстика, археологія, «Історія, музеєзнавство, екскурсознавство»

спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)»

освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія, правознавство»

спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»

освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм»

Силабус археологічної практики підготовки бакалавра, галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 032 Історія та археологія, освітньо-професійної програми Історія, європейістика, археологія, «Історія, музеєзнавство, екскурсознавство»; спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)», освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія, правознавство», спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм»

Розробники: Рудянин Іван Петрович – кандидат історичних наук, старший викладач.

Силабус археологічної практики затверджено на засіданні кафедри історії України та археології

протокол № 2 від 18 вересня 2020 р.

Завідувач кафедри *В.К.* (проф. Баран В. К.)

ОПИС ПРАКТИКИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна /освітньо-наукова/освітньо-творча програма, освітній рівень	Характеристика виду практики
Денна форма навчання	галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 032 Історія та археологія, освітньо-професійної програми Історія, європеїстика, археологія, «Історія, музеєзнавство, екскурсознавство»; спеціальності 014	Виробнича з виїздом
		Рік навчання – 1
		Семестр – 2
		Консультації 6 год.
Кількість годин/кредитів 60/2		Самостійна робота 54 год.
		Форма контролю: залік

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна /освітньо-наукова/освітньо-творча програма, освітній рівень	Характеристика виду практики
Денна форма навчання	галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)», освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія, правознавство», спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм»	Виробнича з виїздом
		Рік навчання – 1
		Семестр – 2
		Консультації 6 год.
Кількість годин/кредитів 90/3		Самостійна робота 84 год.
		Форма контролю: залік

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна /освітньо-наукова/освітньо-творча програма, освітній рівень	Характеристика виду практики
Заочна форма навчання	галузь знань 03 Гуманітарні науки, «Середня освіта (Історія)», освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія, правознавство»,	Виробнича з виїздом
		Рік навчання – 1
		Семестр – 2
		Консультації 10 год.
		Кількість годин/кредитів 90/3
Форма контролю: залік		

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО КЕРІВНИКА ПРАКТИКИ

Науковий ступінь – кандидат історичних наук

Вчене звання

Посада – доцент кафедри історії України та археології

Контактна інформація 097-336-48-24; E-mail: Rudyanin.Ivan@vnu.edu.ua

Терміни практики

III. ОПИС ПРАКТИКИ

1. Анотація практики

Археологічна практика студентів, які набувають кваліфікаційний рівень бакалавра за спеціальностями 032 «Історія та археологія», 014 «Середня освіта (історія)», 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» є невід'ємною складовою навчального процесу. Під час практики студенти мають поглибити знання з курсів «Археологія» та «Методика польової археології», сформувати практичні навички та вміння, пов'язані з польовими археологічними роботами, основними прийомами їх дослідження (розвідками та розкопками), а також камеральної обробки отриманих матеріалів, фіксації наукової інформації та написання наукових звітів.

Основними завданнями практики є:

- ознайомлення з археологічними пам'ятками як історичним джерелом;
- ознайомлення з методами польових досліджень;
- оволодіння прийомами археологічних розвідок;
- оволодіння методикою стаціонарних розкопок;
- знайомство з методами фіксації археологічних матеріалів;
- отримання навичок веденням польової документації.

За результатами практики студенти будуть **компетентними у таких питаннях:**

- вмітимуть аналізувати опубліковані джерела та архівні матеріали у ході підготовки експедиції;
- навчатися проводити маршрутну археологічну розвідку та суцільне обстеження території;
- зможуть виконувати шурфування археологічних пам'яток;
- вмітимуть здійснювати археологічні розкопки шляхом суцільного зняття культурного шару;
- навчатися користуватись методами абсолютного та відносного датування отриманого археологічного матеріалу;
- оволодіють методами камеральної обробки знахідок;
- вмітимуть здійснювати первинну консервацію та реставрацію знахідок;
- навчатися проводити графітну та фото фіксацію матеріалів;
- зможуть готувати матеріали для написання звіту про результати археологічних досліджень.

Загальні компетентності (ЗК): 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу. 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. 5. Здатність спілкуватися іноземною мовою. 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел. 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми. 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях. 9. Здатність бути критичним і самокритичним. 10. Здатність працювати в команді.

Фахові компетентності (ФК): 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності. 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах. 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією. 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи. 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.). 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних. 7. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-

культурної спадщини. 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні соціальні події та явища. 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень. 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією. 11. Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність. 12. Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами.

Програмні результати навчання: 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему. 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності. 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел. 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами. 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії. 9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України. 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності. 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот. 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей. 14. Вміти акумулювати та поширювати

кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

3. ЕТАПИ ПРАКТИКИ

Етапи	Зміст, основні завдання, тривалість
1. Підготовчий	<p>Археологічну практику тривалістю 2 тижні студенти проходять наприкінці 2 семестру. Згідно навчального плану студенти освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" на першому курсі вивчають дисципліни "Археологія" та "Методика польової археології". Внаслідок їх вивчення вони отримують загальні теоретичні знання з цих курсів, що становить базу їх знань про найдавніші етапи історії України. У ході слухання лекцій та проведення семінарських занять вони оволодівають теоретичними навичками обробки та інтерпретації археологічних джерел. При ньому студенти користуються, в першу чергу опублікованими матеріалами. Однак, для поглибленого вивчення археологічних дисциплін та закріплення отриманих знань студентам необхідно пройти польову археологічну практику, тобто в натурі простежити процес розвідок та розкопок, фіксації матеріалу. Це необхідно для оволодіння ними методами критики та використання археологічних джерел. На засіданні кафедри на початку навчального року відбувається розподіл студентів та призначення керівників археологічної практики. Остаточо склад груп та місце проведення практики закріплюється відповідним наказом ректора університету.</p>

2. Ознайомлювальний	<p>За два тижні до початку практики зі студентами-практикантами проводяться організаційні збори, на яких пояснюються цілі, завдання практики. На зборах студенти ознайомлюються із наказом ректора про проходження польової археологічної практики.</p> <p>Студенти-практиканти повинні попередньо ознайомитись з програмою та завданнями практики, вивчити спеціалізовану літературу, проконсультуватись із керівниками практики щодо її проходження.</p> <p>На зборах до відома студентів доводяться вимоги щодо стану їх здоров'я і можливості проходження практики у польових умовах. Тут же проводиться інструктаж з техніки безпеки у ході проходження практики. Після цього інструктажу студенти ставлять особистий підпис у журналі інструктажу з техніки безпеки.</p>
3. Основний	<p>Практика спонукає до набуття навичок ведення письмової, графічної та фото документації. У ході її проведення вивчаються методи охоронних та рятувальних робіт у зонах руйнації археологічних пам'яток як під впливом антропогенних факторів, так і природних.</p> <p>Студентам дається можливість познайомитися з методами реставрації пам'яток та їх реконструкції.</p> <p>Основні завдання керівника практики: - забезпечення практиканта необхідною науково-методичною інформацією у відповідності з програмою практики; надання методичної допомоги студенту у ході польових розвідок та</p>

	розкопок; надання наукових консультацій щодо всіх питань організації та проведення практики; перевірка щоденника проходження практики з метою встановлення відповідності виконаної студентом роботи програмі; контроль за процесом формування у студентів навичок польових археологічних досліджень. Студент-практикант зобов'язаний: здійснювати всі види робіт, ^ передбачені програмою практики, якісно і у встановлені терміни; дотримуватись правил техніки безпеки у польовому таборі та на розкопі; дотримуватись правил внутрішнього
--	--

Теми завдань видаються з врахуванням умов археологічної пам'ятки або мікрорегіону – бази практики на основі теоретичних знань, які вони одержали в університеті.

Формами індивідуального завдання можуть бути:

- описати конкретний археологічний об'єкт (житло, поховання), у дослідженні якого студент-практикант особисто брав участь;
- описати конкретну пам'ятку археології, яка знаходиться на території рідного населеного пункту.

5. ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

Зміст роботи, що оцінюється	Кількість балів
знання курсів «Археологія» та «Методика польової археології»	20
уміння вести археологічну розвідку	10
уміння проводити виїмку культурного шару	10
уміння виконувати аналіз знахідок	10
уміння фіксувати отриманий матеріал	10
дисциплінованість	10
оформлення звітної документації у вигляді польового щоденника	30
Сума	100

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90-100	Відмінно	Зараховано
82-89	Дуже добре	
75-81	Добре	
67-74	Задовільно	
60-66	Достатньо	
1-59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

6. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

У ході проходження практики студент повинен орієнтуватись на практичне закріплення знань по вказаним нижче питанням.

Археологічні розвідки.

Попереднє вивчення місцевості, де розміщені археологічні пам'ятки, Складання археологічної карти регіону. Підготовка до розвідки. Вивчення маршруту. Знайомство з основними прийомами пошуків. Огляд місцевості. Пошуки культурного шару. Опитування населення. Збір підйомного матеріалу. Фіксація виходів культурних залишків на поверхню. Зйомки плану пам'ятки і місцевості. Опис пам'ятки. Вивчення відслонень.

Штучні написи. Антропогенні зміни рельєфу. Зйомки планів городищ. Зйомки планів курганів та курганних груп.

Археологічні розкопки.

Попереднє вивчення пам'ятки, літератури про неї, польових звітів та креслень. Огляд пам'ятки. Вивчення приблизного плану розкопок як системи прийомів дослідження. Отримання студентами індивідуальних завдань на розкопі. Оволодіння прийомами розкопок: скопування, викидання ґрунту, зачистки поверхні і профільних бровок. Зачистка. Оволодіння навиками історико-культурного визначення та атрибуції матеріалу. Знайомство з правилами поводження з археологічними об'єктами та знахідками (артефактами). Оволодіння спеціальними прийомами роботи лопатою, ножем, пензлем. Знайомство з застосуванням землерийної техніки. Фіксація матеріалів під час розкопок. Знайомство з принципами ведення польових креслень, фотозйомок об'єктів, замірів. Ведення щоденників. Використання кают при археологічних роботах. Знайомство з різними видами карт. Виміри прямих ліній па місцевості. Використання компаса, бусолі, нівеліра та теодоліта. Окомірна зйомка.

Первісна обробка матеріалів. Очистка, шифрування, етикетаж, упаковка індивідуальних знахідок і масового матеріалу.

Розкопки стародавніх поселень.

Знайомство з деякими загальними правилами розкопок поселень (стоянок, городищ, міст). Вивчення стратиграфії. Шурфи. Траншеї. Контурна траншея. Визначення форми і орієнтації розкопу. Розбивки розкопу. Сітка квадратів. Розкопки за штиками. Горизонтальна та вертикальна стратиграфія. Бровки. Виявлення знахідок. Виявлення залишків споруд. Послідовність фіксації залишків споруд з глини, каменю чи дерева. Визначення типу конструкцій. Сліди споруд на материках. Господарські ями. Вивчення

планування поселень. Датування споруд. Консервація археологічних залишків. Механізація розкопок поселень.

Розкопки стародавніх поховань.

Розкопки могильників. Визначення за допомогою траншей та шурфів кордонів могильника. Пошуки могильних ям. Розкопки широкою площею.

Розчистка поховань. Визначення орієнтації кістяка, особливостей конструкції поховальних споруд (підбої, ніші, заплечики, склепи тощо), «Культовий» культурний шар або прошарки па могильниках. Особливості дослідженні кремацій. Розкопки курганів. Вивчення зовнішнього вигляду насипу та її будови. Відлік висот та координат. Обміри курганів. Бровки. Ровики. Розкопки насипу, Зняття дерну. Впускні поховання. Ознаки залишків тризни. Вогнище та його опис. Розчистка вогнища та знахідок у ньому. Визначення місця спалення. Кенотафи. Розчистка підкурганної ями, кістяка, супровідного інвентаря.

Різні прийоми розкопок курганів («кільцями», секторами). Механізація робіт при розкопках курганів. Техніка безпеки.

Написання звіту про проходження практики

По результатам практики студенти здають короткі звіти. Звіт подається у вигляді щоденника, який ведеться студентом впродовж проходження польової археологічної практики. У щоденнику відображаються всі роботи, що проводились на розкопі і особливо докладно ті, у яких брав участь студент-практикант. Текстова частина щоденника доповнюється рисунками об'єктів та рухомих знахідок, виявлених у ході проведення розкопок.

Підведення підсумків практики

Після закінчення практики студенти подають на кафедру звіт про проходження та польовий щоденник практики.

Загальні підсумки практики обговорюються на засіданні кафедри історії України та археології та оформлюються у вигляді протоколу.

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Абашина Н. С. Козак Д. Н. // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2007. –Т. 4 : Ка – Ком. – С. 403. –528 с. : іл. – ISBN 978-966-00-0692-8.
2. Авдусин Д.А. Археология СРСР : учебник / Авдусин Д.А. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Высшая школа, 1977. – 272 с.
3. Авдусин Д.А. Полевая археология СРСР : учебное пособие / Д.А. Авдусин. – 2-е изд., перераб., доп. – М. : Высшая школа, 1980. – 335 с.
4. Алексеев В.П. От животных – к человеку: легенды, факты, наука / В.П. Алексеев. – М. : Сов. Россия, 1969. – 192 с.
5. Алексеев В.П. Становление человечества : научное издание / В.П. Алексеев. – М.: Политиздат, 1984. – 462 с.
6. Археологічна спадщина Яна Фітцке / за заг. ред. канд. іст. наук Г.В. Охріменка. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2005. – 488 с.
7. Археологія України / П.Л. Залізняк, О.П. Моця, В.М. Зубар та ін.; за заг. ред. Л.Л. Залізняка. – К. : Либідь, 2005. – 504 с.
8. Археологія України: Курс лекцій / Л.Л. Залізняк, О.П. Моця, В.М. Зубар та ін. – К. : Либідь, 2005. – 504 с. 3.
9. Баран В. Д. Ранні слов'яни між Дністром і Прип'яттю. –К., 1972. – С. 130- 137.
10. Баюк В. Г. Археологічні дослідження Кафедрального костелу Святих Апостолів Петра і Павла у Луцьку (сучасний стан та перспектива досліджень) / Віктор Геннадійович Баюк. // Українська археологія: здобутки, сучасний стан та перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (7-8 лютого 2020 р., м. Суми).- Суми: ФОП Цьома С.П., – 2020. – С. 8–12.
11. Баюк В. Г. Археологічні роботи в Державному історико-культурному заповіднику міста Луцька / Віктор Геннадійович Баюк. // I Всеукраїнський археологічний з'їзд: Програма роботи та анотація доповідей (Ніжин, 23-25 листопада 2018 р.) – Київ, ІА НАНУ. – 2018. – С. 150.
12. Баюк В. Г. Матеріали розвідкових досліджень давньої переправи Луцька / Віктор Геннадійович Баюк. // Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей II наукового семінару (м. Чернівці, 6 грудня 2018 р.). – Чернівці: Технодрук., – 2018. – С. 13–15.

13. Баюк В. Нові матеріали Волинсько-Люблінської і Городоцько-Здовбицької культур із пам'ятки Хрінники-I / В. Баюк, Я. Погоральський, Н. Білас. // Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник. Випуск XVI. Матеріали наукової конференції «Любартівські читання», м. Луцьк, – Луцьк: 2020. – С. 329–348.
14. Баюк В. Г. Історія археологічних досліджень Луцького замку // Наукові студії: Збірник наукових праць / Історико-краєзнавчий музей м. Винники. – Вип. 6. – Львів «Апріорі», 2013. – 344 с. Ст. 319–323.
15. Баюк В. Г. Луцький замок у світлі археології // Археологія & Фортифікація України. Збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції / [редкол.: В. С. Травінський та ін.]. – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2015. — 324 с. Ст. 74-77.
16. Баюк В.Г. Археологічний комплекс давньоруського часу біля с. Городище I Луцького району// Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. Число 12. Луцьк, СНУ ім. Лесі Українки, 2013. – С. 5-12.
17. Баюк В.Г. Археологічні дослідження Луцька (історія і сучасність) // Краєзнавство: науковий журнал. – К.: В.-во «Телесик», 2010. – Ч.1-2. – 282с. С.123 – 129.
18. Безуглий А.М. Шкільний геологічний словник-довідник / А.М. Безуглий. – К. : Вид-во «Рад. школа», 1976. 164 с.
19. Биосфера: эволюция, пространство, время. Биогеографические очерки: пер. с англ. / ред. и предисл. Ю.И. Чернова. М.: Прогрес, 1988. – 464 с.
20. Біологічний словник / за ред. К.М. Ситника. О. П. Гончаровського. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Голов, ред. УРЕ, 1986. – 680 с.
21. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь. У. Брей, Д. Трамп. – М. : Прогрес, 1990. 368 с.
22. Быков Б. А. Экологический словарь / Б. А. Быков; отв. ред. Л. Я. Курочкина; АН Каз. ССР. Ин-т ботаники. – 2-е изд., доп. – Алма-Ата : «Наука» КазССР, 1988. – 212 с.
23. Винокур І. С. Археологія України : підручник / Винокур І. С., Телегин Д. Я. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2004. – 480 с. : іл.
24. Географический энциклопедический словарь. Понятия и термины. М. : Сов. энцикл., 1988. – 431 с.
25. Геологический словарь. Изд. 2-е, исправленное. – М. : Недра, 1978. – Т. 1. –486 с.; Т. 2, 1978. – 456 с.
26. Голубець М. А. Від біосфери до соціосфери / М.А. Голубець. – Л. : Поллі, 1997. – 256 с.

27. Грошовой Г.В., Галкин Л.Л., Зайончковский М.Л. Археологическая разведка магнитометром направленного действия // Советская археология. – 1967. – №3.
28. Давні та середньовічні скарби Волині / М. М. Кучинко, З. М. Кучинко. – Луцьк : Волин. кн., 2007. – 172 с.
29. Довідник з біології / за ред. К. М. Ситника. – К. : Наук, думка, 1998. – 683 с.
30. Елинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека / Я. Елинек. – Прага : Артия, 1982. – 345 с.
31. Ефименко П. Г. Первобытное общество / П.П. Ефименко. – К. : Наук, думка, 1953. – 350 с.
32. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 26. – С.361.
33. Історія населення Західної Волині, Холмщини і Підляшшя. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2009. – 500 с.
34. Кляшторный С.Г. Об использовании геофизических методов в археологической разведке // Советская археология. – 1958. – №4.
35. Козак Д. Н. Археологічні відкриття в Україні 1997-1998 рр. – К.: Інститут археології НАН України, 1998. – С.20-22.
36. Козак Д. Н. Поселення неврів, слов'ян та германців на Стирі. – Київ: [б. в.], 2012. – 259, [1] с.: рис., табл.
37. Козак Д. Н., Баюк В. Г. Нові дослідження на Хрінницькому водоймищі (ур. Шанків Яр) // АДУ, 2014 р. Збірник наукових статей // За ред. Ю. В. Болтрика. – Київ: НАН України, 2015. – 314 с. Ст. 202 – 203.
38. Козак Д.Н. Венеди. – К., 2008. – 470 с.
39. Козак Д.Н. Взаємовідносини слов'ян і германців на території України у першій половині I тис. н. е. // Археологія. – 1993. – № 2. – С. 24 – 36.
40. Козак Д.Н. Волинь в первой половине I тыс. н. е. // Труды V Междунар. конгр. археологов-славистов. – Т. IV. – К., 1988. – С. 98 – 105.
41. Козак Д.Н. Етнокультурна історія Волині (I ст. до н.е. – IV ст. н.е.). – К., 1991. – 173 с.
42. Козак Д.Н. Етюди давньої історії України. – К., 2010. – 184 с.
43. Козак Д.Н. Культурно-історична інтерпретація скарбів Волині рубежу IV – V ст. // Археологія. – 1995. – № 4. – С. 50 – 66.
44. Козак Д.Н., Опрыск В.Г., Шкоропад В.В. Пам'ятки давньої історії Волині у с. Городок / Інститут археології НАН України. – К., 1999. – 128 с. – 78 іл. – 23 фото.

45. Кольцов Л.В. Разведки и раскопки мезолитических и неолитических стоянок. Методика полевых археологических исследований. – М.: Наука, 1983. – С. 5-11.
46. Коузн Р. История жизни / Р. Коузн. -К.: Наук, думка, 1982. – 218 с.
47. Культура Волині та Волинського Полісся княжої доби : навч. посіб. / М. М. Кучинко, Г. В. Охріменко, В. М. Савицький. – Луцьк : Волин . обл. друк., 2008. – 328 с.
48. Кучинко М. М. Культура Волині та Волинського Полісся княжої доби : навч. посіб. / М. М. Кучинко, Г. В. Охріменко, В. М. Савицький. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2008. – 328 с.
49. Кучинко М. М. Археологія України : навч. прогр. курсу для студ. іст. ф-ту / Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки. – Луцьк : Вежа, 2007. – 32 с.
50. Кучинко М. М. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучинко, Г. В. Охріменко. – Вид. 2-е, виправл. і доповн. – Луцьк : Вежа, 1995. – 167 с.
51. Ларичев В. Е. Сад Здема/ В.Е. Ларичев. – М. 1980. – 250 с.
52. Мараушвили Л. И. Палеогеографический словарь / Мараушвили Л.И. – М.: Мьюль, 1985. – 368 с.
53. Мартынов А. И. Методы археологического исследования / А.И. Мартынов. – М.: Высш. школа, 1989. - 230 с.
54. Мартынов А.И. Археология : учебник / А.И. Мартынов. – М.: Высш. школа, 1996. – 167 с.
55. Мартынов А.И. Методы археологического исследования: Учебное пособие для студентов вузов / А.И. Мартынов, Я.А. Шер. – М. : Высшая школа, 1989. – 223 с.
56. Матюшин Г. Н. Археологический словарь / Г.Н. Матюшин. – М.: Просвещение: А.О «Учеб. лит.», 1996. – 304 с. : ил.
57. Методичні рекомендації студентам для проходження навчальної польової археологічної практики / М. М. Кучинко ; Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки. – Луцьк : Вежа, 2007. – 36 с.
58. Москаленко О.Ю. Польова археологічна практика: Навчальний посібник / О. Ю. Москаленко, М.В. Семенова. – Ніжин : Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя, 2003. – 124 с.
59. Нариси культури давньої Волині / за заг. ред. канд. іст. наук. Г. В. Охріменка. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. – 600 с.
60. Олександр Цинкаловський та праісторія Волині / Г. Охріменко, Н. Складенко, О. Каліщук, В. Ткач, О. Романчук. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2007. – 740 с. : 19 с. іл.

61. Охріменко Г. В. Кам'яна доба на території Північно-Західної України (XII–III тис. до н.е.) / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2009. – 520 с.
62. Охріменко Г. В. Неоліт Волині : ч. I / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Де Марк, 1994. – 119 с.
63. Охріменко Г. В. Неоліт Волині : ч. II / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Де Марк, 1993. – 119 с.
64. Охріменко Г. Культура лінійно-стрічкової кераміки на Волині / Г. Охріменко. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2001. – 138 с.
65. Охріменко Г. Населення Волині в праісторичні часи : розвиток матеріал. та духов. культури / Г. О. Охріменко. – Вид. 2-е, доповн. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2004. – 250 с.
66. Охріменко Г. Населення Волині та Волинського Полісся в праісторичні часи : розвиток матеріал. та духов. культури / Г. О. Охріменко. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2003. – 224 с.
67. Охріменко Г. Розвиток керамічного виробництва на Волині : (археол., етногр., мист. аспекти) / Г. Охріменко, М. Кучинко, Н. Кубицька. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2003. – 246 с.
68. Палеонтологический словарь // под ред. Г.А. Безносовой и Ф. А. Журавлевой. – М.: Наука, 1965. – 615 с.
69. Палеонтологія, палеоекологія, еволюційна теорія, стратиграфія : словник-довідник / за ред. В.П. Макридіна та І.С. Барскова. – Х.: Вид-во «Око», 1995. – 288 с.
70. Пам'ятки археології Луцького району Волинської області / М. М. Кучинко, О. Є. Златогорський. – Луцьк : Волинські старожитності, 2010. – 348 с.
71. Панишко С. Д. // Про локалізацію дитинця давньоруського Володимира / С. Д. Панишко // Археологія і давня історія України. Випуск 11. – Київ, 2013. – С. 114 – 125.
72. Панишко С.Д. Мурований замок Казимира Великого у Володимирі / С.Д. Панишко // Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник. Вип. VII. – Луцьк, ВМА «Терен»: 2011. – С. 323 – 327.
73. Панишко С.Д. Про зміни технології приготування їжі на Волині у XIV столітті / С.Д. Панишко // Науковий вісник ВНУ імені Лесі Українки. Історичні науки. – 2009. – № 22. – С.134 – 139.
74. Панишко С.Д. Сопла з Жидичина / О.Є. Златогорський, С.Д. Панишко // Археологія, 2010, №2. – С.74 – 86.

75. Панишко С.Д. Стіжкові городища Волині / С.Д. Панишко // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Вип. 15. – 2011. – С. 329 – 337.
76. Панишко С.Д. Цегляна піч XIV – XV ст. у Володимирі-Волинському/ Ю.В. Лукомський, С. Д. Панишко // Наукові студії: Збірник наукових праць / Історико-краєзнавчий музей м. Винники. – Вип. 4. – Львів: Вид-во «Растр – 7», 2011. – С.268 – 279.
77. Панікарський А. В. Списи та дротики ранніх слов'ян: функціональна класифікація / Антон Валерійович Панікарський. // Археологія. – 2015. – №1. – С. 39–50.
78. Пашкевич Г. О. Матеріали до вивчення неоліту Волині / Г. О. Пашкевич, Г. В. Охріменко ; АН УРСР, Ін-т археології. – К., 1990. – 47 с.
79. Погоральський Я. В. Житла IX – початку XI ст. з Надсяння і Західного Поділля (за матеріалами досліджень 2004–2006 рр.) // Матеріальна та духовна культура Південної Русі: Матеріали Міжнародного польового археологічного семінару, присвяченого 100-літтю від дня народження В. Й. Довженка (Чернігів-Шестовиця, 16-19.07.2009 р.). – Чернігів, 2012. – С. 221-225.
80. Погоральський Я. В. Споруда X ст. з поселення Товпижин на березі Хрінницького водосховища // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2007. – Вип. 10. – С. 156–164
81. Про охорону праці в археології [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://sps.ck.ua/?article=82>.
82. Розенфельдт Р.Л. Разведки и раскопки памятников железного века в лесной полосе Европейской части СССР // Методика полевых археологических исследований. – М.: Наука, 1983. – С. 31-39.
83. Румянцев А. М. Первобитный способ производства / А.М. Румянцев. – М.: «Наука», 1987. – 345 с.
84. Седов В.В. Раскопки славянских курганов и могильников // Методика полевых археологических исследований. – М.: Наука, 1983. – С. 56-71.
85. Семенов Ю. И. На заре человеческой истории / Ю.И. Семенов. – М.: «Мисль», 1982. – 319 с.
86. Словник археологічних термінів (за матеріалами України) / О. Титова (упоряд.). – К., 1996. – 85 с.
87. Станюкович А.К., Атавин А.Г. Простейший полевой зонд для археологических разведок // Советская археология. – 1975. – №4.
88. Тегако Л.И. Основы антропологии и экологии человека / Л.И. Тегако, И.И. Саливон. – Мн.: Тэхнолопа, 1997. – 328 с.

89. Хрисанова Е. Н. Эволюционная морфология скелета человека / Е.Н. Хрисанова – М.: Изд-во МГУ, 1978. -216 с.
90. Хронологические индикаторы финального этапа памятников Вельбарской культуры на территории Украины / О.Милашевский, В. Ткач, Б. Прищепа, О. Войтюк. // Этнокультурные процессы на территории Белорусии в I – начале II тыс. нашей эры: Материалы междунаро. науч. конф., посвящ. 90-летию проф. Э.М.Загурского, Минск, 6-7 декабря 2018 г. / Минск: БГУ. – 2018. – С. 164–172.
91. Чмихов М. О. Давня культура: навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів] / М.О.Чмихов. – К.: Либідь, 1994. – 288 с. : іл.
92. Чмихов М.О Археологія та стародавня історія України : курс лекцій / М.О. Чмихов. – К. 1992. – 180 с.
93. Шишкин К.В. Применение аэрофотосъемки для исследования археологических памятников // Советская археология. – 1967. – №3.
94. Шкоропад В. В., Златогорський О. Є., Баяк В. Г. Про рятівні археологічні дослідження на території ДІКЗ м. Луцьк по вул. Кафедральній, 2 у 2006 році. \ \ Старий Луцьк: Науково-інформаційний збірник. Випуск IV – Луцьк. 2008. – с. 216. Ст. 89-97.
95. Шовкопляс І.Г. Основи археології : підручник [для студ. іст. фак-тів ун-тів те пед. ін-тів] / І.Г. Шовкопляс. – 2-ге вид., випр., доп. – К. : Вища школа, 1972. – 222 с. : іл.
96. Щеглов А.И. Разведки и раскопки античных сельских поселений и аграрных систем // Методика полевых археологических исследований. – М.: Паука, 1983. – С. 12-30.